

КОЛЯСТРУК О.А.

докт. істор. наук, професорка, завідувачка кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін,
e-mail: kolvia58@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1099-5868>

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. К. Острозького, 32, Вінниця, 21100, Україна

ЖМУД Н.В.

канд. істор. наук, доцентка кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін,
e-mail: zmudnatalka@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7463-918X>

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. К. Острозького, 32, Вінниця, 21100, Україна

**Х ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ СЕМІНАР З ЦИКЛУ
«ПОВСЯКДЕННЯ: ВІЗІЇ ТА СМИСЛИ»**

16–17 квітня 2026 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського на факультеті історії і міжнародних відносин в режимі онлайн відбувся Х Всеукраїнський науково-теоретичний семінар з циклу «Повсякдення: візії та смисли» на тему: «Наше (пост)колоніальне минуле / сучасне в оптиці повсякдення».

Захід ініційований Центром дослідження повсякдення (керівник – проф. Коляструк О.А.) за партнерської підтримки Інституту історії України НАН України, НДІ селянства та вивчення аграрної історії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, ГО «Вінницьке історичне товариство».

До участі в семінарі зголосилися близько 40 учасників: провідні академічні вчені, викладачі вищої школи, а також аспіранти, вчителі, краєзнавці з різних міст України (Києва, Вінниці, Дніпра, Житомира, Запоріжжя, Ізмаїла, Львова, Полтави, Харкова, Черкас, а також з Вільнюса (Литва)). Серед них – 15 докторів наук, професорів, 20 кандидатів історичних наук, доцентів, старших наукових співробітників, 2 аспіранти; в обговоренні актуальних питань взяли участь студенти та вчителі.

Як спеціальний майданчик обговорення проблематики радянського повсякдення семінар розпочав свою роботу з 2015 р., нині його формат визнаний зручним і результативним для міждисциплінарного діалогу фахівців (істориків, етнологів, соціологів, культурних антропологів, мистецтвознавців, архівістів, лінгвістів, політологів тощо).

Першого дня найгостріші дебати розгорілися упродовж першої тематичної платформи, що була присвячена аналізу сучасних (пост)колоніальних студій та української соціокультурної антропології. Зокрема, О.А. Коляструк запропонувала розглядати деколонізацію в кількох оптиках аналізу: 1) як державну політику по зміцненню незалежності; 2) як суспільний процес подолання колоніальної залежності; 3) як персональний досвід набуття й утвердження громадянської та національної ідентичності людиною; 4) як наукову проблему вітчизняної гуманітаристики. Ці оптики мають різні фокуси дослідження і розкривають різні сторони деколонізації, вони взаємопов'язані та взаємозалежні і віддзеркалюють готовність та здатність відповідних органів, структур, інституцій і громадян в осмисленні колоніального спадку. Вона наголосила, що текст радянського минулого є за своєю природою багатоплановим і палімпсестним, що дається взнаки в усіх практиках деколонізації.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

А.О. Лягуша поглибив її думку, запропонувавши методологічну рамку «афективної публічності», коли радянське колоніальне минуле продовжує тривати у символічній реальності і пам'яті, закріплюючи ефект постколоніальної амбівалентності.

О.В. Стяжкіна для контрастування аналізу націєтворення українців запропонувала призму від зворотного – чи змогли росіяни стати нацією. На її думку, «великорос» під кінець ХІХ ст. постав як результат імперського розширення, а не етнічного ядра, понад те, українська відмова українців від «малороса» підірвала російську легітимність. Відповідно, радянська влада від самого початку наразилася на цю ж проблему.

Т.Г. Боряк наголосила на присутності і домінуванні колоніальної советської / російської імперської оптики у частині західного дослідницького нарративу, спираючись на аналіз студій Голодомору, що призводить до викривлення та вихолощення історії голоду 1932–1933 рр.

Початкуючі науковці Ю. Єрмоленко та С. Слободянюк виступили з оригінальними повідомленнями про український націонал-комунізм і радянську модернізацію.

На другій тематичній платформі «Радянська соціальна міфологія: концепти і практики, ліфти і пастки, досвіди і пам'ятання» жваве обговорення розгорнулося довкола доповіді Л.Д. Якубової про тоталітарну дихотомію як спосіб життя в рамках зіставлення категорій «радянський нацмен» і «буржуазний націоналіст».

Н.Т. Гогохія піддала ґрунтовному розвінчуванню радянський міф «громадянської війни» на прикладі художньої літератури для дітей 1920–1930-х рр. У площині зіставлення радянської соціальної міфології і політичної практики 1920-х–1930-х рр. запропонувала розглядати творчість бойчукістів Н.К. Гончаренко. Вона акцентувала на тому, що декомунізація (як частина деколонізації) має ґрунтуватися на вивченні «комунізації» як суспільної трансформації упродовж 1920–1930-х рр. і тогочасних стратегій українських митців – зокрема: прийняття ними комуністичної соціальної міфології, пристосування до вимог політичної цензури, створення елементів пропаганди, спроби опанування нової естетики в сюжетах (але не за формою).

На платформі «Економіка УРСР і господарський досвід українців: контраверсія спадку і процес реновації» жваво обговорювалася «економіка престижу» в умовах планової системи (від В.О. Венгерської) та феномен «ностальгії на продаж», або коротка історія комерціалізації радянського минулого в пострадянській Україні (від О.В. Андрощука).

Другий день семінару був розпочатий на платформі «Радянське як щоденна спадщина в сучасності», зокрема доповіддю Р.Г. Любавського про соціалістичні міста в УСРР від ідеї до реалізації та їх спадщину в сучасній культурі (на прикладі Харкова, Запоріжжя, Кривого Рогу). Наступна доповідь Ю.О. Каганова «Між «днем визволення» та днем громади: трансформація (пост)радянських святкових практик у сучасному Запоріжжі» яскраво увиразнила стигми радянського не тільки в матеріальній площині, а й у ментальній сфері. Водночас, доповідач наголосив, що процес громадянської деколонізації забезпечує горизонтальний рух містян. Такій же проблемі присвятив свій виступ В.В. Дроздов на прикладі меморіальних ландшафтів Буджака і практик пам'ятання.

В.В. Тарасов використав авторські харківські фотографії 1970-х – 1980-х рр. для виявлення через візуальний документ межового суспільного прикордоння: «радянське / нерадянське / антирадянське».

Н.В. Шліхта запропонувала увазі учасників свій роздум про релігійне життя в умовах російсько-української війни на інституційному рівні як складний процес духовної деколонізації.

Платформу про наявності колоніального (імперського / радянського) у буденній свідомості пересічного українця відкрила А.М. Киридон, запропонувала її осмислювати через парадоксальну призму «присутності відсутнього» за допомогою методології пам'яттєвого дискурсу, розглянувши зокрема такі аспекти: сліди пам'яті, феномен конфабуляції, псевдоремінісценції, криптомнезії, ретротопії тощо. О.М. Каковкіна запропонувала ще один

кейс роботи з пам'яттю – «режимною» пам'яттю, на прикладі історії стратегічного підприємства «Дніпрошина» із залученням британського консорціуму «Растайфа» (1959–1987 рр.) в умовно-закритому місті з декількома підприємствами ВПК, куди іноземці могли потрапити тільки після дозволу «компетентних органів» і водночас – центр міжнародних економічних зв'язків СРСР.

На завершення семінару О.О. Боряк запропонувала розглянути трансформацію самоусвідомлення людей, їх цінностей і життєвого світу, що відбулася під впливом сучасної війни (за усними свідченнями мешканців деокупованої Київщини). Дослідниця дійшла висновку, що війна стала чинником утвердження власної ідентичності, самоусвідомлення, зміни самооцінки та життєвих цінностей індивідуума, розвитку особистісних якостей. Вона стала імпульсом до усвідомлення своєї суб'єктності, власної гідності та ваги свободи, пошуку нових сенсів, пробудження колективної пам'яті, активізацією дорадянських пластів генетичної пам'яті, а для старшого покоління – руйнацією «советської» спадщини.

Таким чином, провідні фахівці з соціальної історії радянського минулого запропонували до аналізу оригінальні виступи на неординарні теми про радянський колоніальний спадок в українській сучасній реальності, про його вплив на свідомість суспільства та культуру пам'яті, про складності переосмислення радянського періоду в історії України не лише фахівцями-гуманітаріями, але й пересічними громадянами. Упродовж обох днів відбувалося зацікавлене обговорення піднятих проблем, висловлювалися авторські позиції, критичні погляди, дебатувалися дискусійні твердження і підходи.

Текст надійшов до редакції 25.02.2026 / The text was received by the editors 25.02.2026

Текст затверджено до друку 01.04.2026 / The text is recommended for printing 01.04.2026

Текст опубліковано 30.05.2026 / The text was published on 30.05.2026